

DOI:10.26104/NTTIK.2023.31.35.042

Жумабай уулу М.

ҮЙ-БҮЛӨДӨГҮ ЗОМБУЛУКТУН АЛДЫН АЛУУДА
ИЧКИ ИШТЕР ОРГАНДАРЫНЫН ИШМЕРДИГИ ЖӨНҮНДӨ

Жумабай уулу М.

О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ СЕМЕЙНОГО НАСИЛИЯ

Zhumabay uulu M.

ON THE ACTIVITIES OF MINICAL AFFAIRS
BODIES TO PREVENT FAMILY VIOLENCE

УДК: 343.6

Бул эмгек изилдөөнүн предмети катары аялдарды үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо боюнча укуктук жана уюштуруу чараларын карайт. Изилдөөнүн максаты – мыйзамдуулукту жана укук тартибин камсыз кылуу, ошондой эле аялдардын укуктарын жана эркиндиктерин зомбулуктан коргоо боюнча милдеттердин мамлекеттик органдар тарабынан аткарылышын талдоо. Укук коргоо органдарынын, соттордун, мамлекеттик жана коомдук уюмдардын, билим берүү жана медициналык мекемелердин жана башка субъекттердин күч-аракеттерин бириктирүү аркылуу ишке ашырылуучу комплекстүү мамилени маанилүүлүгү белгиленет. Ички иштер органдарына үй-бүлөлүк зомбулук фактыларынын алдын алуу жана бөөт коюу гана эмес, анын алдын алуу боюнча профилактикалык иштерди жүргүзүү, ошондой эле зордук-зомбулуктан жабыркагандарга жардам көрсөтүү милдети жүктөлөт. Ушуга байланыштуу үй-бүлөлүк зомбулукка каршы күрөшүүдө ички иштер органдардын профилактикалык иш-чараларын кароо актуалдуу. Алынган жыйынтыктардын практикалык мааниси ички иштер органдарынын ишинин негизги көрсөткүчү аялдарга карата зордук-зомбулуктун бетин ачуу эмес, алдын алуу болушу керек. Ошол эле учурда үй-бүлөлүк зомбулукка каршы күрөштүн ийгилиги көбүнчө ички иштер органдарынын кызматкерлеринин мамлекеттик органдар, коомдук уюмдар, социалдык институттар жана жарандар менен макулдашылган өз ара аракеттенүүсү менен аныкталат. Алынган натыйжалар юридикалык окуу жайлардын окуу процессинде жана илимий изилдөөлөрдү жүргүзүүдө да колдонулушу мүмкүн.

Негизги сөздөр: зомбулук, үй-бүлөлүк зомбулук, аялдарды коргоо, ички иштер органдары, үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу, үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо.

В данной работе рассматриваются правовые и организационные меры защиты женщин от семейного насилия как предмет исследования. Целью исследования является анализ реализации государственными органами задач по обеспечению правопорядка и законности, а также защите прав и свобод женщин от насилия. Отмечается важность комплексного подхода, реализуемого через соединение усилий правоохранительных органов, судов, государственных и общественных организаций, образовательных и медицинских учреждений и иных субъектов. На органы внутренних дел возлагается ответственность не только за предотвращение и пресечение случаев семейного насилия, но и проведение профилактических работ для его недопущения, а также за оказание помощи жертвам насилия. В этой связи является актуальной рассмотрение профилактической деятельности органов внутренних в противодействии семейного насилия. Практическая значимость по-

лученных результатов заключается в том, что основным показателем работы ОВД должно быть не раскрытие, а предотвращение насилия в отношении женщин. При этом, успех борьбы с семейным насилием во многом определяется координированным взаимодействием сотрудников органов внутренних дел с государственными органами, общественными организациями, социальными учреждениями и гражданами. Полученные результаты также могут быть использованы в учебном процессе юридических вузов, при проведении научных исследований.

Ключевые слова: насилие, семейное насилие, защита женщин, органы внутренних дел, профилактика семейного насилия, защита от насилия в семье.

This work examines legal and organizational measures to protect women from domestic violence as a subject of research. The purpose of the study is to analyze the implementation by government agencies of the tasks of ensuring law and order and legality, as well as protecting the rights and freedoms of women from violence. The importance of an integrated approach is noted, implemented through combining the efforts of law enforcement agencies, courts, government and public organizations, educational and medical institutions and other entities. The internal affairs bodies are responsible not only for preventing and suppressing cases of domestic violence, but also for carrying out preventive work to prevent it, as well as for providing assistance to victims of violence. In this regard, it is relevant to consider the preventive activities of internal authorities in combating family violence. The practical significance of the results obtained lies in the fact that the main indicator of the work of internal affairs bodies should not be the detection, but the prevention of violence against women. At the same time, the success of the fight against domestic violence is largely determined by the coordinated interaction of internal affairs officers with government agencies, public organizations, social institutions and citizens. The results obtained can also be used in the educational process of law schools and when conducting scientific research.

Key words: violence, domestic violence, protection of women, internal affairs bodies, prevention of family violence, protection from domestic violence.

Кыргызстанда үй-бүлөлүк зомбулукка кабылган аялдар камкордукка жана сот адилеттигине жетүүгө тоскоолдук кылган ар кандай себептерге туш болушат. Аялдарды ырайымсыз чөйрөдө кармап турган социалдык себептерге, атап айтканда, үй-бүлөнү кандай болсо да сактап калууга болгон күчтүү социалдык мамилелер, бардык нерсеге жабырлануучуну күнөөлөп коюу салты, зордук-зомбулук жасаган адамга экономикалык көз карандылык жана андан коркуу кирет.

Үй-бүлөдөгү зомбулук жагдайларында жардамга жетүүгө аялдардын жана кыздардын укуктарын бузган жана Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына каршы келген нике практикасы, анын ичинде ала качуу жана балдарды же мажбурлап никеге коюунун башка түрлөрү да тоскоолдук кылат. Мындай никедеги аялдар менен кыздар көбүнчө дээрлик толугу менен обочолонуп калышат.

Белгилей кетсек, Кыргызстанда нике көбүнчө диний жөрөлгө боюнча түзүлүп, расмий катталбай, анын кесепетинен жубайлар биргелешкен менчик укугунан ажыратылат. Жардам сурап кайрылган аялдар жана кыздар тиешелүү кызматтардын жоктугу же жеткиликтүү кызматтардын жетишсиздиги көйгөйүнө туш болушу мүмкүн. Укук коргоо органдарына жана сотко ишенбөөчүлүк аларды арыздануудан же доомат коюудан токтотушу мүмкүн. Биз документтештирип алган кээ бир учурларда аялдар милицияга барышканын, ал жактан кабыл алуудан баш тартышканын айттык. Милиция кызматкерлеринин үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккендердин арыздарын каттоону же убактылуу коргоо ордерин берүүнү каалабагандыгы, ошондой эле соттордун соттун коргоо ордерин чыгарууну жана зордук-зомбулук жасаган адамды жоопко тартууну каалабагандыгы же жөндөмсүздүгү да сот адилеттигине жана коргоого тоскоол болууда.

Үй-бүлөдөгү зомбулук фактылары жөнүндө билдирүүнүн жана жардам сурап кайрылуунун бардык этаптарында туугандары, жергиликтүү коомчулуктун өкүлдөрү, милиция кызматкерлери жана сот кызматкерлери өздөрүнүн негизги күч-аракетин элдештирүү жана аялдар менен кыздарды үй-бүлөсүн сактап калууга шыктандырууга багытталат. Жардамга жетүүгө тоскоол болгон социалдык факторлор үй-бүлөдөгү зомбулук жөнүндө кабарлоого жана жардам сурап кайрылууга, унчукпай турууга жана үй-бүлөнү чогуу кармап турууга болгон социалдык мамилелер, ошондой эле «өтө жигердүү болуу» үчүн стигматизация жана өч алуу коркунучу менен коштолгон.

Мамлекеттин жана анын органдарынын ишмердүүлүгү турмуштун көптөгөн чөйрөлөрүн камтыйт. Анда укук тартибин жана мыйзамдуулукту камсыз кылуу, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, мамлекеттик жана коомдук бирикмелердин жана уюмдардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоо, кылмыштуулукка каршы күрөшүү жана башка укук бузуулар боюнча милдеттерди аткаруу негизги орундардын бири болуп саналат. Ички иштер органдары ички иштер чөйрөсүндө ишти жүзөгө ашыруучу мамлекеттик аткаруу бийлигинин органдары катары түзүлөт жана иштешет.

Ички иштер органдарынын аткаруу бийлик органдарынын тутумундагы орду жана алардын өзгөчөлүгү аларга жүктөлгөн милдеттердин жана башкаруу

функцияларынын жыйындысы, ошондой эле конкреттүү милдеттердин жана укуктардын көлөмү менен мүнөздөлүүчү мыйзамда белгиленген компетенция менен аныкталат. Ички иштер органдарында кызмат өтөө спецификалык мүнөзгө ээ, ал кызматкердин мамлекеттин атынан жана анын атынан коомдук тартипти коргоо, укук бузуулардын алдын алуу жана кылмыштуулукка каршы күрөшүү боюнча айрым функционалдык милдеттерди аткаруудан турат [1].

Ички иштер органдарында кызмат өтөө мыйзамдуулуктун, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин сыйлоо жана сактоо, адамдын жана жарандын укуктарын жана эркиндиктерин таануу, милдеттерин сактоо жана коргоо, гуманизмге, ачык-айкындуулукка, кесипкөйлүккө жана компетенттүүлүк, кызматтык тартипти жана жоопкерчиликти сактоо жана башкалар болуп саналат [2].

Ушуга байланыштуу үй-бүлөлүк зомбулукка каршы ички органдардын профилактикалык иш-аракеттерин кароо актуалдуу.

Кыргыз Республикасынын «Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө» мыйзамында да үй-бүлөлүк зомбулуктун жана анын коом үчүн кесепеттерин алдын алуу боюнча профилактикалык иш-чараларды жүргүзүү зарылчылыгы белгиленген[3]. Ушул Мыйзамга ылайык үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу деп, үй-бүлөлүк зомбулукту жасоо коркунучун жараткан себептерди жана шарттарды аныктоого, жоюуга багытталган, үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоонун жана коргоонун субъекттери тарабынан ишке ашырылуучу социалдык, укуктук, медициналык, психологиялык, тарбиялык, маалыматтык жана башка чаралардын тутуму түшүнүлөт.

Үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо боюнча бардык субъекттер тарабынан өз компетенциясынын чегинде жүзөгө ашырылат. Алдын алуу чаралары төмөнкүлөрдү камтыйт:

- үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу боюнча программаларды, анын ичинде үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккен адамдар жана үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдар үчүн атайын программаларды иштеп чыгуу жана ишке ашыруу;

- үй-бүлөлүк зомбулук фактыларынын кайталанышына жол бербөө жана алдын алуу максатында профилактикалык сүйлөшүүлөрдү, консультацияларды, анын ичинде ишеним телефондору аркылуу болтурбоо, ошондой эле жабырлануучунун коопсуздугун камсыз кылуу;

- үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдарды каттоо жана эсепке алуу;

- коргоо ордеринин шарттарынын аткарылышын контролдоо;

- үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдарга үй-

бүлөлүк зомбулукка жол берилбестиги жана мыйзамсыздыгы, ошондой эле үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо чаралары жөнүндө маалымдоо;

- жарандардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоого, зордук-зомбулуксуз жана чыр-чатаксыз жүрүм-турумуна, ар кандай адамды басмырлоого жол бербөөгө багытталган маалыматтык-билим берүү кампаниялары, үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жаатындагы иш-чараларды өткөрүү.

Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоону жана коргоону камсыз кылуу боюнча Өкмөттүн, жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жана башка органдардын бул багыттагы ыйгарым укуктары бекитилгендиги тууралуу «Үй-бүлөлүк зомбулуктан коргоо жана коргоо жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын экинчи главасында субъектилер аныкталган. Мыйзам укук коргоо органдарынын, соттордун, мамлекеттик жана коомдук уюмдардын, билим берүү жана медициналык мекемелердин жана башка субъектилердин күч-аракеттерин бириктирүү аркылуу ишке ашырылуучу комплекстүү мамилени карайт [3]. Ошол эле учурда мыйзамда ички иштер органдарына үй-бүлөлүк зомбулук фактыларынын алдын алуу жана бөгөт коюу үчүн гана эмес, анын алдын алуу боюнча профилактикалык иштерди жүргүзүү, ошондой эле зомбулуктан жабыр тарткандарга жардам көрсөтүү милдети жүктөлгөн.

Азыркы учурда ушул мыйзамында каралгандай, коргоо ордерлери да күнөөлүү үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуунун ыкмаларынын бири болуп саналат. Коргоо ордери берүү зомбулук жасаган адамга оозеки эскертүүгө караганда көбүрөөк таасир этет. Мында профилактикалык чараларды көрүү, анын ичинде кылмышкер менен сүйлөшүү да чоң таасирин тийгизет. Буйруктун шарттары менен таанышуу үчүн кол коюу менен кылмышкер өзүнүн аракети мыйзамсыз экенин, ал эми жабырлануучу мамлекеттин коргоосунда экенин түшүнөт. Коргоо ордериnde көрсөтүлгөн жабырлануучунун укуктары үй-бүлөлүк зомбулуктун курмандыгы үчүн укуктук билим берүү программасынын бир түрү болуп саналат. Жеке жана коомдук чөйрөдө зомбулукка жол берилбестиги жөнүндө коомчулуктун маалымдуулугун жогорулатуу, адам укуктары жана аларды коргоо механизмдери жөнүндө маалымат берүү, калкта гендердик сезимталдыкты калыптандыруу да зордук-зомбулукка, анын ичинде үй-бүлөгө каршы аракеттенүүнүн маанилүү факторлорунун бири болуп эсептелинет [4].

Жүргүзүлгөн изилдөөлөргө ылайык, үй-бүлөлүк зомбулук ата-энелер тарабынан балдарга карата; бир жубай тарабынан башка жубайга карата; үй-бүлөнүн улгайган мүчөлөрүнө карата балдары жана неберелери тарабынан жасалгандыгы көрүлүүдө. Ошентип, изилдөөгө ылайык, аялдар үй-бүлөлүк зомбулукка

көбүрөөк дуушар болушат [5]; аялдардан кийин үй-бүлөлүк зомбулуктун курмандыгы катары балдар экинчи орунда турат; үчүнчү орунда кары-картаңдар турат, алар да кордук көрүшөт. Чындыгында, үй-бүлөлүк зомбулуктун ар бир конкреттүү түрү спецификалык өзгөчөлүктөргө ээ көз карандысыз көйгөй болуп саналат [6]. Үй-бүлөдөгү зомбулуктун себептери, шарттары, көрүнүшүнүн формалары жана анын кесепеттери объектинин жараша өзүнүн өзгөчөлүктөрүнө ээ, алар зомбулуктун алдын алуу максатында үй-бүлөдө алдын алуу чараларын жана кийлигишүүнү иштеп чыгууда эске алынууга тийиш. Ошол эле учурда үй-бүлөлүк мамилелердеги зордук-зомбулук дээрлик дайыма гендердик негизде болот [7]. Муну изилдөөнүн натыйжалары тастыктайт, андыктан сурамжылоонун негизинде көпчүлүгү Кыргыз Республикасында аялдарга карата үй-бүлөлүк зомбулук көйгөйү бар деп эсептешет, ошондуктан үй-бүлөнү криминалдаштыруу тенденциялары, мында аялдарды физикалык уруп-сабоо, кыйноо, жубайлардын зомбулуктары кадимки көрүнүшкө айланып барууда.

Аялдарга карата зомбулукка каршы күрөшүү процессинде үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркагандарга социалдык-психологиялык, укуктук жана медициналык жардам көрсөтүүчү консультациялык-профилактикалык борборлор (кризистик борборлор) маанилүү роль ойнойт [8]. Консультативдик-профилактикалык борбордо жашына турган жай түзүлүшү мүмкүн.

Белгилей кетчүү нерсе, айрым кризистик борборлор менен ички иштер бөлүмдөрүнүн ортосунда келишимдер бар, анын негизинде кризистик борборлор менен милиция кызматкерлери зордук-зомбулукка кабылгандарды бири-бирине жолдомо беришет.

Кризистик борборлор гендердик зомбулуктун курмандыктарына практикалык жардам көрсөтүү менен бирге, аялдардын укуктарын коргоо боюнча калк арасында маалымат иштерин жүргүзүшөт. Үй-бүлөлүк зомбулук менен иштөөнүн ийгилиги көбүнчө социалдык мекемелердин жана ички иштер бөлүмдөрүнүн кызматкерлеринин, атап айтканда, милициянын аймактык тескөөчүлөрүнүн жана нөөмөт бөлүмдөрүнүн кызматкерлеринин макулдашылган өз ара аракеттенүүсү менен аныкталат. Зордук-зомбулукка кабылган адамды социалдык кызматтарга жана кризистик борборлорго жөнөтүү үчүн милиция кызматкерлери алардын аймагында кайсы кызматтар жайгашканын, алар кандай кызматтарды көрсөтөөрүн, алардын баш калкалоочу жайлары бар-жоктугун, бул мекемелерге жөнөтүү жана кабыл алуу эрежелерин билиши керек. Кризистик борборлор өз кезегинде үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркагандарды РИИБге жөнөтүү эрежелерин, коргоо ордерлерин берүү принциптерин жакшы билүүсү зарыл.

Ошентип, үй-бүлөдөгү зомбулук көйгөйүн чечүү

үчүн ар бир үй-бүлөнүн абалын өз-өзүнчө талдоо, анын себептерин териштирүү жана үй-бүлөнүн бузулган абалынын тереңдигине баа берүү зарыл. Үй-бүлөлүк зомбулук көйгөйү көптөгөн факторлордон көз каранды болгон татаал көйгөй болгондуктан, үй-бүлөдөгү зомбулукту жасаган адам менен гана эмес, жабырлануучу жана башка үй-бүлө мүчөлөрү менен да алдын алуу боюнча иш алып баруу керек. Үй-бүлөдөгү зомбулукту азайтуунун зарыл шарты болуп системалуу негизде ар кандай структуралардын өз ара аракеттенүүсү болуп саналат. Бардык түзүмдөрдүн комплекстүү жана жоопкерчиликтүү мамилеси, алардын аракеттерин координациялоо менен гана үй-бүлөлүк зомбулукка каршы натыйжалуу күрөшүүгө болот. Бул процеске социалдык кызматтар, коомчулук, жалпыга маалымдоо каражаттары, юридикалык уюмдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, камкорчулук жана көзөмөлчүлүк органдары, балдардын иштери боюнча комиссиялар, аксакалдар соттору, үй жана кварталдык комитеттер активдүү катышуусу керек.

Адабияттар:

1. Арзаматов А.А. Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен иштөөсү тууралуу теоретикалык көз караштар. //Вестник Академии МВД КР. – Бишкек, 2017. - Вып.3. - С. 75-78.
2. Шевченко А.В. Защита чести, достоинства и деловой репутации сотрудников правоохранительной системы Кыргызской Республики. // Профессиональное юридическое образование и наука. 2022. - №4 (8). - С. 137-140.
3. Закон Кыргызской Республики «Об охране и защите от семейного насилия» от 27 апреля 2017 года.[Электронный ресурс] – Режим доступа: https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=96641
4. Djorobekova A.M., Boretsky A.V., Cherepko V.V. International cooperation of the commonwealth of independent states in countering human trafficking: general characteristics and main directions. // Вестник Инновационного Евразийского университета. 2020. № 1 (77). С. 42-47.
5. Ларионов К. Насилие над женщинами в Кыргызстане: тенденции, проблемы и пути решения. // <https://center.kg/article/394>
6. Джоробекова А.М. Отдел по поддержке семьи и детей как государственный орган в осуществлении правосудия по делам несовершеннолетних. // Известия ВУЗов (Кыргызстан). 2009. № 7. С. 204-207.
7. Сошникова И.В., Шерпаев В.И. Насилие – социальная опасность семьи // Journal of new economy. 2012. №5 (43). - С. 137-141.
8. Абдикерим кызы Г. К вопросу о законодательном регулировании деятельности адвоката в Кыргызской Республике. // Известия Исык-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. 2020. № 2 (29). С. 210-216.